
Aikuiskasvatuksen monet ongelmat muuttuvassa maailmassa

UNESCO on julistanut ensi vuoden kansainväliseksi lukutaitovuodeksi. Meiltä suomalaisilta jää usein huomaamatta, kuinka erilaisten ongelmien parissa eri puolilla maapalloa työskentelevät aikuiskasvattajat joutuvat painiskelemaan. Kun meillä kehitellään entistä pidemmälle aikuisten erilaisiin harrastuksiin perustuvia opintopalveluja ja entistä yksityiskohtaisempia eri ammattiryhmien lisäkoulutusjärjestelmiä, niin suuressa osassa maapalloa joudutaan kamppailemaan edelleen aikuisten perusopetuksen, lähinnä aikuisten lukutaitokampanjoiden käynnistämiseksi ja tehostamiseksi.

Vuonna 1985 arvioitiin maapallolla olevan noin 889 miljoonaa lukutaidotonta aikuista (15 vuotta ja sitä vanhemmat). Lukumäärä on 27.7 %:a maailman aikuisväestöstä. Noin kolmasosa maapallon aikuisväestöstä on siis ilman tätä inhimillisiin perusoikeuksiin luettavaa taitoa. Edellä olevat luvut tarkoittavat tietysti peruslukutaitoa.

Lähes 98 % maailman lukutaidottomista asuu kehitysmaissa, joiden luonnonvaroja me suomalaisetkin käytämme monin tavoin jokapäiväisessä elämässämme. Aasia on keskeisin ongelma-alue, sillä siellä asuu 666 miljoonaa lukutaidotonta. Afrikassa asuu 162 miljoonaa sekä Latinalaisessa-Amerikassa ja Karibian meren alueella 44 miljoonaa lukutaidotonta. Lukutaidottomuusprosentti on kuitenkin korkein Afrikassa, missä se on 54. Vastaava luku on Aasiassa 36 ja Latinalaisessa-Amerikassa sekä Karibian meren alueella 17. Lukutaidottomuus on yleisempää naisten (35 %) kuin miesten (21 %) keskuudessa. Tämä pitää paikkansa kaikissa maanosissa ja yhteiskunnissa.

Erytisen hälyttävää on, että vaikka maailman lukutaidottomuusprosentti onkin jatkuvasti pienentynyt, niin lukutaidottomien määrä on kuitenkin edelleen lisääntymässä. Tämä johtuu siitä, että väestön syntyvyys on yleensä hyvin korkea juuri niissä kehitysmaissa, joissa koulutus on huonosti järjestetty.

Maapallolla ei ole olemassa täydellistä yksimielisyyttä siitä, mitä lukutaidolla (literacy) tarkoitetaan. Joissakin maissa lukutaitoisiksi katsotaan jokainen, joka osaa aakkoset. Toisissa maissa taas katsotaan, että lukutaitoisen täytyy kyetä tulkitsemaan määrätyn pituinen teksti. Joissakin maissa lukutaitoon sisällyte-

tään myös vaatimus tietyn tasoisesta laskutaidosta.

Lukutaidon rinnalle on tuotu käsite funktionaalinen lukutaito (functional literacy), jolla yleensä tarkoitetaan sitä, että henkilö kykenee selviytymään omassa yhteisössään sellaisista tilanteista, joissa luku- tai kirjoitustaitoa tarvitaan. Käsite on siis selvästi enemmän kulttuurisidonnainen kuin peruslukutaito, sillä sitä ei voida käyttää irrallaan asianomaisen yhteisön yleisestä kulttuuritasosta. Niinpä funktionaalinen lukutaitovaatimus voi saada hyvin erilaisen sisällön esimerkiksi Suomessa ja jossakin kehitysmaassa. Suomessa vaatimustasoksi on asetettu peruskoulussa sellainen ”lukutaito”, että henkilö kykenee etsimään, valikoimaan ja muokkaamaan olemassa olevaa tietoa sekä arvioimaan sitä kriittisesti. Samantasoinen ”lukutaito” pitäisi selkeästi asettaa tavoitteeksi myös kaikille aikuisille ja ryhtyä asian vaatimiin toimenpiteisiin. Näin ajatellen lukutaitokysymys laajenee kehittyneissä teollisuusmaissa kansalaisilta vaadittavan ”uuden yleissivistyksen” ongelmaksi. Kuvaavaa on, että viime aikoina on tässä yhteydessä esitetty vaatimus mm. ”tietokone-lukutaidosta” (computer literacy).

Lukutaidottomuus ei ole yksistään kehitysmaiden ongelma. Esimerkiksi Yhdysvalloissa on arvioitu olevan 30—50 milj. toiminnallisesti lukutaidotonta aikuista. Tästä syystä Yhdysvalloissa on käynnistetty aikuisiin kohdistuvia laajoja lukutaitoprojekteja, joista C. Londener kertoo artikkelissaan. Myös Isossa-Britanniassa vuonna 1974 tehdyssä tutkimuksessa todettiin, ettei koulunsa päättäneistä 16-vuotiaista nuorista 7—10 %:lla ollut riittävää lukutaitoa. Samoin arveltiin, että noin 2 miljoonaa aikuista oli suurin piirtein samassa tilanteessa. Näihin lukuihin eivät sisälly vammaiset eivätkä äskettäin maahan muuttaneet siirtolaiset. Tästä syystä organisoitiin Isossa-Britanniassa 1970-luvulla (1974—78) mittava aikuisten lukutaitokampanja, jonka seurauksena syntyi aikuisten luku- ja muiden perustaitojen kehittämiseen erikoistunut yksikkö (ALBSU = Adult Literacy & Basic Skills Unit), joka jatkaa edelleen toimintaansa. Myöskin monessa muussa teollistuneessa maassa on havaittu samanlaisia ongelmia ja käynnistetty projekteja niiden poista-

miseksi. Suurimman ja vaikeimman ryhmän lukutaidottomissa muodostavat yleensä siirtolaiset, mutta on huomattava, että ongelman on havaittu olevan yllättävän yleinen myös oman väestön keskuudessa.

Suomessa ei ole kiinnitetty huomiota aikuisten perusvalmiuksiin ja siihen liittyviin ongelmiin. Epäilen että jos asiaa tutkittaisiin, niin meiltäkin löytyisi tällaisia funktionaalisesti lukutaidottomia henkilöitä enemmän kuin luullaan. Asiaa sietäisi jonkun tutkia. Ainakin se antaisi luotettavamman pohjan väitteille, ettei meillä esiinny lainkaan lukutaito-ongelmaa. Kun olen itsekin esittänyt tämän väitteen ulkomaisille kollegoille, niin heidän ilmeistään olen voinut selvästi lukea, että he eivät sitä usko, vaan epäilevät minun puhuvan propagandaa.

Jos sitten aikuisten oppimista tarkasteltaisiin vielä tarkemmin eri tasoittain — kuten P. Jarvis tekee artikkelissaan niin on selvää, että vain pieni osa koulutuksen yhteydessä tapahtuvasta oppimisesta yltäisi reflektiivisen oppimisen ylemmille tasoille.

Kasvatusjärjestelmämme kykyä tuottaa sivistyksellisesti ”täysivaltaisia” yhteiskunnan jäseniä voidaankin pitää kyseenalaisena, kuten Jürgen Matthiesen toteaa artikkelissaan. Tämä johtuu hänen mukaansa siitä, että ihmisten sivistäminen on jäänyt yhä enemmän takalalle, koska koulutuksen arvoiksi on otettu

kritiikittömästi yhteiskunnassa vallitsevat tuotavuus- ja tehokkuustavoitteet. Tämän seurauksena kasvatustoiminta on kapea-alaistunut ja siitä on tullut yhä enemmän vallitsevaan yhteiskuntatilanteeseen sopeuttava väline. Tilanearvio sopinee yhtä hyvin niin korkeakoulu- kuin aikuiskasvatusjärjestelmäämmekin. Kuitenkin erityisesti aikuiskasvatuksen tulisi antaa ihmisille valmiuksia vaihtoehtoisten mallien tiedostamiseen ja uusien kehittämisstrategioiden kehittämiseen. Jonkin verran tällaista kasvatusta toki esiintyy sekä työelämän koulutuksessa että vapaassa sivistystyössä, mutta aikuiskasvatuksen kokonaisuutta ajatellen se on kuitenkin vielä melko vähäistä.

On selvää, että meidän on ponnisteltava siltä pohjalta, joka meillä täällä on. Yhtä selvää on, että meidän täytyy tiedostaa maapallon yleinen tilanne ja muiden maiden aikuiskasvatukselliset ongelmat. Meidän tulisi myös enemmän pohtia sitä, mikä voisi olla suomalaisten asema ja tehtävät ajatellen koko maapallon ongelmia. Tällä hetkellä näyttää poliittisia ja muita päätöksentekijöitä kiinnostavan vain se, miten aikuiskasvatuksella voitaisiin turvata ja edistää maamme taloudellista kilpailukykyä. Se on selvästi aivan liian kapea ja itsekäs näkökulma kansainvälistyvän maapallon ja aikuiskasvatuksen ongelmiin.

Jukka Tuomisto